

Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности у Београду
Б е о г р а д, Краља Милана 50

Сенату Универзитета уметности у Београду
Б е о г р а д, Косанчићев венац 29

Предмет: Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта Ивана Бркљачића *ИСТАР – циклус насцентићних музичких карикатура за сценско извођење у позоришном декору*

Уводно образложење

Иван Бркљачић је пријавио докторски уметнички пројект под називом ***ИСТАР – циклус насцентићних музичких карикатура за сценско извођење у позоришном декору*** током треће године докторских студија композиције на Факултету музичке уметности. Овај пројекат је одобрен на седници Сената Универзитета уметности 25. 3. 2010. године, а за ментора је одређен Срђан Хофман, редовни професор Факултета музичке уметности. Уметнички пројекат ***ИСТАР*** (партитура, студијски снимак и теоријска студија о делу) завршен је и предат априла 2012. године. Одлуком Наставно-уметничко-научног већа Факултета музичке уметности од 25. 4. 2012. године, именована је Комисија за оцену и одбрану уметничког пројекта, у саставу Срђан Хофман, редовни професор ФМУ, Властимир Трајковић, редовни професор ФМУ, Зоран Ерић, редовни професор ФМУ, Рајко Максимовић, редовни професор ФМУ у пензији и Милан Михајловић, редовни професор ФМУ у пензији.

Комисија за процену и одбрану уметничког пројекта Ивана Бркљачића ***ИСТАР – циклус насцентићних музичких карикатура за сценско извођење у позоришном декору***, детаљно се упознала са делом и његовим теоријским образложењем, те подноси Извештај којим се позитивно оцењује уметнички пројект Ивана Бркљачића.

Извештај Комисије садржи: уводно образложење, биографске податке о кандидату, приказ, анализу и оцену уметничког пројекта Ивана Бркљачића, аналитички приказ, критички увид и оцену теоријске студије о делу *Истар*, те закључак Комисије.

Биографски подаци о кандидату

Иван Бркљачић је рођен 28. 02. 1977. године у Београду. Клавир је почео да учи у музичкој школи *Др Војислав Вучковић* у Београду, где је нижу школу завршио у класи Оливере Булат, а средњу у класи Снежане Хаџи-Николић. Године 1994. уписао је Факултет музичке уметности, Одсек за композицију, у класи Срђана Хофмана. Дипломирао је 2001. године. Магистарске студије завршио је 2005. године, на истом факултету, у класи Зорана Ерића. Докторске студије композиције уписао је 2007. године и положио све испите који су предвиђени тим студијским програмом.

Похађао је мајсторске курсеве за младе композиторе (Охрид, Варшава, Грац). Почетком 2009. године боравио је у Стразбуру, на позив декана Конзерваторијума за музику и плес Marie-Claude Segard, где се бавио проучавањем инструменталног театра француског композитора Georges-a Aperhis-a.

Деловао је као професор у Средњој музичкој школи „Мокрањац“, од 2005. године као асистент на Факултету музичке уметности у Београду, а 2010. године је на истом факултету изабран у звање доцента.

Бркљачић је аутор већ бројних солистичких, камерних, оркестарских и вокалних дела извођених у земљи, али и у Румунији, Мађарској, Француској, Македонији, Хрватској, Немачкој, Пољској, БиХ, Словенији, Аустрији, Италији, Чешкој Републици, Бразилу, Шведској, Канади, Холандији и Аустралији (априла 2010. композицијом *JINH*, у извођењу аустралијског *Modern Music Ensemble*, отворени су *Светски дани музике* у Сиднеју).

Интензивно се бави и компоновањем музике за позоришне представе, које су биле на репертоару, или се играју на сценама „Раша Плаовић“ у Народном позоришту, Битеф театру, Атељеу 212, Звездара театру, Београдском драмском позоришту, дечјим позориштима „Душко Радовић“ и „Бошко Буха“, у позориштима у Зрењанину, Вршцу, Суботици и Бања Луци.

Године 2012. написао је музику за целовечерњи играни филм *Устаничка улица*, у режији Мирослава Терзића.

Добитник је престижне *Мокрањчеве награде* за симфонојско дело *Када се СЕДАМ пута дигне завеса*.

Бркљачић се бави и теоријским радом, те је своје студије *Дувачки квинтети Дејана Деспића* и *Инструментални театар посматран кроз изабране композиције Мауриција Кагела* излагао у оквиру Међународних симпозијума *Теорија и анализа*, одржаним 2010. и 2011. године на ФМУ у Београду.

Приказ и анализа дела ИСТАР

Композиција Ивана Бркљачића *ИСТАР – циклус насцентирих музичких карикатура за сценско извођење у позоришном декору*, припада жанру *инструменталног театра*. Тај облик музичког позоришта, који се развија од друге половине XX века, ослања се на стварање невербалног музичко-сценског догађаја чији су протагонисти, „ликови“, музичари-инструменталисти сами, а чији се драмски ток, „збивање“ на сцени, превасходно састоји од физичких активности којима се ствара звук, односно свира музика.

На основу проучавања великог броја остварења која припадају овом жанру, искуства сопственог учешћа у раду на позоришним представама и испољеног афинитета према својеврсној „наративности“, „сценичности“ самог музичког материјала већине својих композиција, Бркљачић је свој докторски уметнички рад замислио као стваралачки допринос жанру *инструменталног театра*.

Осам „ликова“ невербалног музичко-сценског збивања под називом *Истар* обликују сами музичари свирајући своје деонице, ступајући у превасходно **музички** различите међусобне односе, и остварујући **музичком формом** драмски ток. Ти ликови, *Istar* (кларинет), *Eleganza nuova* (камерни гудачки

оркестар), *Umbra* (контрабас), *Tužni McMelanholik* (саксофон), *Žuti Santa* (тромбон), *Velika Heleba* (маримба), *Xu* (електрични гитар) и *Marinadi* (акустична гитара и клавир), имају своје „нумере-карикатуре” (ставове) које су повезане у вишеставачни циклус.

Иван Бркљачић образлаже назив дела и уједно име свог „главног лика” (Истар) као скраћеницу изведену из речи ”инструментални” и ”театар”, те истиче да *Истар* „подразумева театарску форму у оквиру које сама музика представља драмски ток, а различити инструменти, као и извођачи који их свирају, приказују ликове те драмске радње”. При томе је идеја поновног „стварања, или коначног режирања ликова који су претходно музиком формирано” подвучена употребом придева „насцентне” у поднаслову дела (од латинске речи *nascentia* – рађање).

Композиција је осмишљена у форми циклуса од двадесет једне сцене, које су груписане у шест већих формалних поља. Унутрашња организација сцена подразумева поделу на одсеке, који се на свега два места у форми групишу у веће целине – делове. Сваки од одсека је у најчешћем броју случајева резултат организације реченичних нивоа у оквиру структурног плана. У појединим сценама се успоставља варијациони принцип, а у другима ротација, затим транслагација, па и синтеза музичких материјала.

Истар је могуће анализирати и путем дефинисања једанаест карикатура, које се групишу у шест карикатуралних поља.

Свака од карикатура своје иницијалне наступе има у следећим сценама:

1 – *Istar*; 2 – *Eleganza nuova 1*; 3 – *Bez naslova*; 4 – *Umbra*; 5 – *Elektronika 1*; 6 – *Marinadi 1*; 8 – *Tužni McMelanholik*; 10 – *Velika Heleba*; 11 – *Žuti Santa*; 16 – *Xu*, и 17 – *The Beatles 1*.

Карикатурална поља успостављају се на основу сличности функције, или сличности материјала и тонске боје карикатура:

- 1. поље садржи сцене 1, 4, 8, 10, 11 и 16, а формирано је на основу представљања свих појединачних ликова;
- 2. поље садржи сцене 2, 7, 9 и 18, чиме се групишу све појаве *Eleganze nuove*;
- 3. поље садржи сцене 5 и 14, а чине га две сцене чији је садржај искључиво електронски;
- 4. поље садржи две сцене без наслова – трећу и дванаесту;
- 5. поље обухвата сцене 6, 13, 15 и 20, и обједињује све појаве *Маринади*;
- 6. поље садржи сцене 17, 19 и 21, односно све *The Beatles* сцене.

Музички ток дела *Истар* ослања се претежно на модалност, успостављање гравитације ка одређеном тонском центру фазе или одсека сваке од сцена, акордску вертикалу најчешће терцне структуре и мотивски рад којим се обликују упечатљиве мелодијско-ритмичке фразе – тематски материјали. Ови материјали, својим интервалским садржајем, хармонским обртима и типичним ритмичко-метричким обрасцима успостављају у појединим моментима компо-

зиције асоцијативне везе са различитим познатим композиционим решењима карактеристичним за поједине музичке жанрове, па и одређена популарна дела. Музички садржај тог типа Бркљачић користи као једини, али и као један од слојева, "контрапунктских линија" у сложеном, стварном или симулираном, полифоном преплету различитих звукова и музика које нас данас окружују, а које потенцијално могу бити чуће и истовремено, све заједно. Стога се, неретко, музичка структура *Истара* може протумачити као полимодална, политонална, грађена од терцних (и квартно-терцних) бикорда, те као полиметричка. Уз то, електронски слој дела проширује укупни звучни амбитус *Истара* до шума, што се наравно рефлектује и на обликовање музичког садржаја и начин свирања на појединим инструмената, и на звук инструменталног ансамбла у целини.

Критички увид и оцена резултата докторског уметничког пројекта

Композиција *Истар* Ивана Бркљачића прво је музичко дело у жанру *инструменталног театра* настало у Србији. Компоновано је на основу „сижеа приче“, односно ауторовог поетског виђења савременог (глобалног) друштва и међусобног односа појединаца у њему. Но ово дело, кроз садржај својих *музичких карикатура*, односно музичко обликовање *инструмената-ликова*, има и високу уметничку вредност остварену у домену „чисте“ музике. Бркљачићева размишљања о „сценским потенцијалима инструмената и инструменталиста“, о „представљању музике у нетипичним амбијентима“, о способности музике да преко аналогија и асоцијација укаже на значења, односе и емоционална стања која су ван ње, покренула су његову стваралачку машту, усмерила и обогатила његов композициони поступак. Резултат свега тога је зрело, у сваком детаљу довршено, занимљиво и комуникативно дело које је пред нама. Бркљачићев ауторски рукопис, успешно изграђиван у последњих десет година кроз низ његових остварења, добио је у композицији *Истар* додатну сложеност, прецизност и уметничку уверљивост. Импуњује вештина којом Бркљачић **музичким** средствима води драматуршку нит, форму свог дела на један природан, музикалан начин – при чему сегменти амбијенталних звукова, документарних аудио записа говора и музике, својеврсне жанр сцене, електронски генерисани звукови, инструментална сола и дуети, *tutti* ситуације, итд., граде кохерентан и узбудљив музички ток.

Анализа теоријске студије о делу ИСТАР

Теоријска студија о делу *Истар* Ивана Бркљачића садржи, уз увод и закључак, следећа поглавља: 1. Инструментални театар – дефиниција појма, 2. Поједини елементи музичког позоришта и инструменталног театра на примерима из историје (музике), 3. Методе у процесу рада на пројекту инструменталног театра, 4. Уметнички пројекат *Истар* (Образложење наслова, Сиже приче, Опис ликова), 5. Аналитички приказ композиције. Студија је опремљена прилозима (шематским приказима форме и садржаја композиције) и списком литературе који садржи 112 јединица подељених по областима на: 1. теоријске студије, 2. партитуре, 3. аудио и видео записе, 4. позоришне представе и концерте и 5. остале изворе.

У првом поглављу своје студије Бркљачић разматра појам *музичког позоришта* у најширем смислу, тумачећи га као термин којим се означавају различите театарске форме (жанрови) у којима се „комбинују музика, певање, причани дијалози, покрет, плес, итд. да би била испричана прича”. Бркљачић се затим усмерава на особености оних (савремених) облика музичког позоришта у којима „сама музика јесте драмски ток, а истовремено, сам драмски ток јесте музика”, односно у којима је „гест продукције звука интегрална музичко-театарска акција која у себи садржи и акустичку и визуелну компоненту”. У том контексту, Бркљачић дефинише свој *Истар* као театарску форму у којој „музика својим садржајем представља драмски ток, а различити инструменти, као и извођачи који их свирају, приказују ликове те драмске радње”.

Поглавље *Поједини елементи музичког позоришта и инструменталног театра на примерима из историје (музике)* садржи, у свом првом делу, кратак историјски преглед уметничких форми ослоњених на садејство музике, текста и сценског догађаја. Ове се форме посматрају из угла историје позоришта и из перспективе историје музике, и то почевши од магијских обреда и ритуала првобитних људских заједница, преко античких цивилизација (посебно грчке драме), сценских спектакла Римске империје, представа путујућих музичара Средњег века, комедије *dell'arte*, Фирентинске камерате, развоја опере и балета, па све до мјузикла, мелодраме, *Gesamtkunstwerk*-а и савремених музичко-сценских облика као што су невербално позориште, флуксус, хепенинг, итд.

У другом делу истог поглавља Бркљачић уочава поједине театарске елементе и поступке у музичким жанровима који нису примарно везани за позоришну сцену, а којима се гради „додатно значење”. Тако Бркљачић указује на „сценичност” *Симфоније одласка* Јозефа Хајдна, *Симфоније доласка* Јохана Матијаса Шпергера, музички језик, форму, начин коришћења и распоред инструмената у опусу Густава Малера, Шенбергов *Пјеро месечар*, Сатијев балет *Парада*, те *Причу о војнику* Игора Стравинског.

Бркљачић с правом сматра да су тонско сликање, значењски елементи и наглашена асоцијативност инструменталне (програмске) музике утрли пут ка жанру инструменталног театра успостављеном првенствено кроз стваралаштво Мауриција Кагела путем „драматизације музичког перформанса” (...) и „музикализације експерименталног театра”. Сем анализе кључних дела из опуса Мауриција Кагела, Бркљачић указује и на карактеристике остварења Жоржа Апергиса и Хајнера Гебелса, те на занимљив начин доводи у контекст својих разматрања филм *Проба оркестра* Фредерика Фелинија.

Треће поглавље своје студије Бркљачић је посветио опису свог метода рада на делу *Истар*. Аутор уочава три фазе кроз које је при томе прошао, а описује их као: 1. инстинктиван и несвесан однос према различитим театарским облицима које је посматрао, или је у њима учествовао; 2. формирање сопственог поетичког односа према жанру инструменталног театра; и 3. замисао, концепт и конкретан рад на компоновању дела *Истар*. У наставку излагања, Бркљачић је објаснио и свој композициони поступак, уочивши у њему седам етапа.

Анализа композиције *Истар* започиње у четвртом поглављу студије, и бави се прво тумачењем наслова дела, наслова који је, с једне стране, изведен из скраћеног читања појма *инструментални театар*, а са друге, преузет из старог назива за доњи ток Дунава, али и из референци на значење грчког митолошког појма *Истрос*.

„Сиже приче” и „опис ликова” аутор излаже у форми литерарног текста којим се назначују оквири сценског збивања и описују изглед и карактеристике ликова. Овај текст нема функцију стандардног либрета, или сценарија, већ треба да покрене ланац асоцијација и усмери машту редитеља (уосталом и слушаоца-гледаоца).

Аналитички приказ композиције *Истар* испуњава пето, најобимније поглавље студије. У њему Бркљачић минуциозно објашњава музички садржај, композициони поступак, фактуру, инструментацију и форму сваке од двадесет једне сцене свог дела, истичући уз то драматуршку функцију и симболички садржај сваке од њих. Поглавље садржи и добро одабране нотне примере, а у прилогу и шематски приказ форме циклуса.

Критички увид и оцена резултата теоријске студије о делу ИСТАР

Теоријска студија Ивана Бркљачића на добро формулисана, лако разумљив и аргументован начин представља ауторово објашњење сопствених уметничких мотива за истраживање у области инструменталног театра и стваралачки рад у оквиру њега. Студија такође садржи и драгоцене аутопоетичке опсервације, прегледан опис метода уметничког рада на делу *Истар* и детаљну, високо професионално урађену музичко-теоријску анализу композиције.

Аутор спретно, на сажет, али и на широком увиду утемељен начин објашњава контекст формирања жанра инструменталног театра почетком шездесетих година прошлог века као испуњење тежње „да (се) поново открије оно што је временом било изгубљено у класичној музици Западне цивилизације: визуелну и кинетичку природу уметничког догађаја, природност у прављењу музике, присутност тела извођача, тродимензионални простор сцене и спектакл сценског догађаја” (Бјерн Хајле). У оквиру таквих теоријских идеја и уметничке праксе, Бркљачић својом студијом систематично и уверљиво објашњава сопствену позицију и „брани” своја уметничка решења.

Закључак

Докторски уметнички пројект Ивана Бркљачића ***ИСТАР – циклус насцентних музичких карикатура за сценско извиђење у позоришном декору***, вредан је и оригиналан допринос нашој музичкој култури. Тај високи уметнички резултат аутор је остварио усмеравајући све своје стваралачке моћи и стечену композиционо-техничку спретност и зрелост на уметничку област којом се, у нашој средини, нико до сада није стваралачки бавио – на жанр инструменталног театра. Као што смо већ истакли, Бркљачићев ауторски рукопис, успешно изграђиван у последњих десет година кроз низ његових остварења, добио је у композицији *Истар* додатну сложеност, прецизност и уметничку уверљивост. Импонује вештина којом Бркљачић **музичким** средствима води драматуршку нит, форму свог дела на један природан, музикалан начин – при чему сегменти амбијенталних звукова, документарних аудио записа говора и музике, својеврсне жанр сцене, електронски генерисани звукови, инструментална сола и дуети, *tutti* ситуације, итд., граде кохерентан и узбудљив музички ток.

Теоријска студија о делу *Истар* доказује способност кандидата да на стручан и прегледан начин објасни своје идеје и начин рада, те да детаљно и сврсисходно анализира сопствено дело. Овај текст представља драгоцену допуну уметничког дела Бркљачићевог докторског пројекта, и у потпуности је у складу са циљевима докторских уметничких студија.

Стога, на основу критичког увида у партитуру, аудио снимак и писани део овог рада, Комисија констатује да он по свим својим одредницама и елементима испуњава високе критеријуме докторског уметничког пројекта. Комисија са задовољством предлаже Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности у Београду да овај Извештај прихвати и покрене процедуру за јавну одбрану докторског уметничког пројекта кандидата Ивана Бркљачића ***ИСТАР – циклус насцентних музичких карикатура за сценско извиђење у позоришном декору.***

Комисија у саставу:

Срђан Хофман, редовни професор ФМУ

Властимир Трајковић, редовни професор ФМУ

Зоран Ерић, редовни професор ФМУ

Рајко Максимовић, редовни професор ФМУ у пензији

Милан Михајловић, редовни професор ФМУ у пензији

Београд, 1. јуни 2012. године